

Van boer tot bord

waar Noord- en
Midden-Limburg sterk in zijn

**Innovatieve ontwikkelagenda
Crossroads Limburg en Keyport 2025 - 2029**

CROSSROADS LIMBURG
connecting innovation and ambition

Partner in

**GEZONDSTE
REGIO**

Mede mogelijk door

Connecting Tomorrow, Today

Inleiding en aanleiding

De agrofoodsector is belangrijk in Noord- en Midden-Limburg. Dat de sector sterk is in onze regio, zien we bijvoorbeeld aan de grootschalige glastuinbouw rond Venlo, de intensieve veehouderij in de Peelregio en de innovatieve plantveredeling in Leudal.

Naast de economische bijdrage, draagt de sector ook bij aan voedselzekerheid, energie, wonen, welzijn, gezondheid en natuur. Dat doen ze met een breed scala aan activiteiten: van veredeling en productie tot verwerking, transport en verkoop van agrarische producten.

Waarom we het doen

De landbouw- en voedselketen staan voor een ingrijpende transformatie. De uitdagingen zijn groot en complex, maar bieden tegelijkertijd ook kansen. Er is een systeemshift nodig om deze uitdagingen het hoofd te bieden en de sector toekomstbestendig te maken.

De sector wordt vaak benaderd in afzonderlijke segmenten, zoals productie, primaire sector en toeleverende industrie. Deze hokjesmentaliteit belemmert echter het vinden van duurzame oplossingen voor de gehele keten.

Daarnaast is er een groeiende behoefte aan richting en een gedeeld toekomstbeeld. Agrofood is een veelzijdig domein, met uiteenlopende vraagstukken per deelsector. Om vooruitgang te boeken, is het essentieel om zowel de diversiteit binnen de sector te erkennen als te streven naar een gemeenschappelijk doel. Dit vraagt om een heldere koers met concrete doelstellingen, waarbij iedereen de ruimte krijgt om in zijn eigen tempo te werken aan de transitie, maar wel binnen de kaders van een gezamenlijke visie.

Samenwerking tussen ondernemers, overheid en kennisinstellingen is cruciaal om de sector toekomstbestendig te maken. Keyport en Crossroads, samenwerkingsverbanden in de regio, werken hieraan door het ontwikkelen van een verbindende visie en programma's, met ondersteuning van de Brightlands Campus Greenport Venlo.

Kortom, de aanleiding voor dit programmaplan is de noodzaak om richting te geven aan de transformatie van de agrofoodsector, waarbij ketens worden overzien, verbanden worden gelegd en een gedeelde koers wordt bepaald. Dit plan richt zich op het vormgeven van die koers, het bepalen van doelstellingen op zowel korte als lange termijn en op het gezamenlijk bereiken van de gewenste toekomst voor de sector.

Om te komen tot een gedeeld toekomstbeeld, gingen we in gesprek met ondernemers.

Op basis van hun input vormden we het narratief hiernaast.

Dat geeft ons richting én gevoel over hoe we de toekomst zien.

“ Traditie en innovatie gaan

Vandaag krijg ik visite: vrienden van de Hbo-opleiding die na hun studietijd in Utrecht zijn blijven plakken. Tijdens onze laatste samenkomst hebben ze mijn enthousiasme over de succesvolle agrofood-transitie in Noord- en Midden-Limburg aangehoord. Vandaag willen ze graag met eigen ogen zien hoe de dieren worden gehouden, hoe onze groenten en fruit worden geteeld en welke innovaties daarbij horen. Ik kan niet wachten om hen het mooie en unieke landschap te laten zien!

Ik pik ze op van het station. Zij nemen een leenfiets en samen fietsen we richting de kern. We passeren een aantal grootschalige, technologisch ingerichte, innovatieve bedrijven buiten de kern. Ik vertel dat dit de bedrijven van de toekomst zijn. Zij produceren duurzaam, efficiënt en hebben heel Europa als afzetgebied. Dit is ook de plek waar de eerste kweekvleesboerderij van Nederland zich vestigde, inmiddels zijn zij de Europese koploper. Verder zitten hier de grootschalige kwekers en tuinders, voerfabrieken en de maakindustrie die gespecialiseerd is op agrofoodmachines. Bij al die grote bedrijven kunnen we helaas niet even binnen lopen om te kijken hoe alles reilt en zeilt, maar alleen het aangezicht is al indrukwekkend.

Als we arriveren bij de kern, zien we meteen een aantal mooie groene erven. Op één van die erven woont Bram met zijn familie. “Ha Bram,” zeg ik, “Hoe is het met de koeien?” “Ja goed hoor,” reageert Bram. “Ze staan lekker buiten met dit mooie weer. Komen jullie ze knuffelen?” “Jazeker!” roep ik, en we stappen van de fiets.

Bram is voedselproducent, natuurbeheerder en biedt een stukje agrotourisme aan. Hij zorgt voor eerlijke en duurzame melk en vlees van zijn koeien en houdt de wei prachtig bij. Daarnaast beheert hij een extra stukje land naast de wei die grenst aan de beek. Daar heeft hij het beekdal verder ingericht. Hij plantte bomen en struiken naast de beek, waardoor het leefklimaat en de biodiversiteit aanzienlijk verbeterd zijn, ook vermindert dit wateroverlast. Op de middelbare school zat ik bij Bram in de klas.

Hij is uiteindelijk opgeleid als expert in waterhuishouding, maar toen hij de kans kreeg om het bedrijf van zijn ouders over te nemen, dacht hij: 1+1=3. Nu combineert hij zijn kennis met de ervaring van zijn ouders. Bram was één van de eersten die de agrofood-transitie omarmde. Hij heeft altijd anders gekeken naar de verbinding tussen natuur en veeteelt. Voor hem was boer-zijn verweven met goed zorgen voor de natuur. Nu is dat natuurlijk heel normaal,

hand in hand”

maar destijds verklaarden ze hem voor gek. Hij is innovatief, altijd al geweest. Naast 'boeren' werkt Bram ook als leraar in het praktijk- en kennisonderwijs om zijn ervaring te delen.

“Eerlijk is eerlijk, de transitie was niet gemakkelijk”, vertelt Bram. Veel boeren moesten stoppen omdat ze het niet konden volhouden op zowel financieel als mentaal vlak. Het was een lastige periode om ondernemer in de Agro-Food te zijn. Door schaalvergroting zijn verschillende bedrijven samengevoegd. Ik heb de indruk dat de meeste mensen uiteindelijk hun draai wel gevonden hebben. Brams rechterhand Julia bijvoorbeeld. Zij had vroeger een kleinschalig rundveebedrijf, maar heeft dat helaas op moeten geven. De koeien die ze nog had, zijn naar Bram gegaan en samen zorgen ze voor de boerderij, dieren en de klanten.

Na het knuffelen van de koeien en het mooie verhaal van Bram over zijn bedrijf, koop ik een bakje verse yoghurt bij hem! Al pratend over de leefomstandigheden van de koeien en het ondernemerschap van Bram fietsen we naar de StreekMarkt in het dorp. Aan de rode wangen van mijn vrienden zie ik dat de buitenlucht hen goed doet. Ze zijn enthousiast over het nieuwe platteland. Bij de StreekMarkt koop ik beenham, venkel, spinazie, asperges, aardappelen

en blauwe bessen, want dat is het seizoen en er is niet veel meer keuze. Dat is de afgelopen jaren sterk veranderd. Het was wel even wennen dat je niet alles op elk moment kunt krijgen, maar eigenlijk ook logisch. Nu is er minder keuze, maar weet ik wel dat alles lokaal geproduceerd is, met oog voor dier en omgeving, én dat het gezond is.

Eenmaal thuis scan ik de QR-code op de verpakkingen. Die informatie helpt me om lokaal en betaalbaar te kopen en gezondere keuzes te maken. Eerst van het vlees: naast de voedingswaarden, zie ik van welk varken het vlees komt, haar leeftijd, voeding en levensomstandigheden. Daarna scan ik de asperges. Ik zie dat die geoogst zijn met een oogstmachine. Gaaf dat zo iets bestaat! Mijn moeder vertelt nog wel eens hoe zij vroeger met een kistje het veld op ging om zelf asperges te steken. Dat werk, en veel ander werk, is nu overgenomen door slimme technieken en data-gedreven technologieën. Ook onkruid

wieden hoeft de mens tegenwoordig niet meer zelf te doen. Tegenwoordig gebruiken boeren lasermachines, die het onkruid in een vroege levensfase al bestrijdt. Zo, de spinazie-venkelsoep staat te pruttelen, de aardappelen koken en de asperges en beenham liggen in de oven. Als toetje gaan we genieten van yoghurt met blauwe bessen.

“We kunnen eten,” zeg ik. Onder het genot van de spinazie-venkelsoep vraag ik aan mijn vrienden: “En... hoe hebben jullie het nieuwe leven op het platteland ervaren? Het is anders dan vroeger, hè?” Waarop ze reageren: “Ja, wat is er veel veranderd! Mooi om met eigen ogen te zien hoe alles meer in balans lijkt te zijn dan vroeger.” En één van hen zegt: “Misschien verhuis ik wel hierheen, het lijkt me heerlijk om mijn kinderen hier te laten opgroeien.” Voldaan eten we de beenham, asperges en 'petatte' op. Als je het mij vraagt: allemaal lekker Limburgs lokaal goud.

Wat willen we bereiken? De strategische thema's

Om ons toekomstbeeld op de lange termijn te realiseren, focussen we van 2025 t/m 2029 op vier strategische thema's.

1. Verdiepen van ondernemerschap en competentieontwikkeling
2. Innovatie in de praktijk brengen
3. Verbreding van verdienmodellen
4. Imago van de sector verbeteren

Deze vier strategische thema's worden hierna verder toegelicht.

AMBITIE AGROFOOD 2040

De AgroFood-sector in Noord- en Midden-Limburg transformeert naar een duurzaam, innovatief en toekomstbestendig ecosysteem dat natuur, technologie en ondernemerschap verbindt. We creëren een waardevolle keten die bijdraagt aan biodiversiteit, gezonde voeding en sterke regionale verbindingen. Onder-

THEMA 1

Verdiepen van ondernemerschap en competentieontwikkeling

Benodigde acties met scope 2025 - 2029

1.1 Het opleiden van ondernemers door hen te ondersteunen met activiteiten en/of programma's die speciaal ontwikkeld zijn voor competentieontwikkeling.

1.2 Toekomstbestendige bedrijvigheid en toekomstbestendige bedrijfsvormen stimuleren door ondernemers te ondersteunen met activiteiten en/of programma's speciaal ontwikkeld voor het verkennen van nieuwe businessmodellen en bedrijfsvorming.

Concrete projecten met scope 2025 - 2029

- Uitrollen van de leergang mijn koers
- Loket en penvoerder van pilot ondernemersaanpak
- Loketfunctie voor ontwikkeling Fieldlab 'Circular verdienen met insecten in de Peel'

THEMA 2

Innovatie in de praktijk brengen

Benodigde acties met scope 2025 - 2029

- 2.1** Kennis over innovatie deelbaar maken door:
- Het delen van testlocaties, het gebruik van testlocaties stimuleren, de mogelijkheid tot het opstarten van pilots en/of samenwerking met kennisinstellingen en ketenpartners aanmoedigen.
 - Zorgen dat ondernemers toegang hebben tot kennis, budget en netwerk, zodat zij hun bedrijven toekomstbestendig kunnen maken door toepassing van innovaties.

Concrete projecten met scope 2025 - 2029

- De Agri Food keten bijeenkomsten
- Ondernemers verbinden aan elkaar:
 - MiFood
 - My-pro
 - Piglets Treatment System
- Inbedding uitvoeringsprogramma Platform Nieuwe Teelten

nemers ontwikkelen zich continu en benutten nieuwe verdienmodellen, terwijl innovatieve technologieën praktijkgericht worden toegepast. De sector wordt herkend en gewaardeerd om haar bijdrage aan een gezonde leefomgeving, toekomstgerichte oplossingen en een aantrekkelijk plattelandleven.

THEMA 3

Verbreding van verdienmodellen

Benodigde acties met scope 2025 - 2029

3.1 Het systeem verder brengen: van AgroFood naar AgroValue door:

- Vorming van economische samenwerkingsrelaties tussen primaire producenten onderling en primaire producenten en consument.
- Reststromen concentreren, opschalen, verwaarden en eventueel exporteren.

Concrete projecten met scope 2025 - 2029

- Met het project circulaire varkenshouderij het goede voorbeeld laten zien: ontwikkelen van proefstallen.
- Insectvalley; reststromen verwaarden en hier insecten bij inzetten
- Pilot Groenewoud Gas; reststroom verwaarden naar groen gas
- Samenwerking Regionaal Voedselsysteem

THEMA 4

Imago van de sector verbeteren

Benodigde acties met scope 2025 - 2029

4.1 Van argwaan naar trots bij de boer door innovaties een podium te geven en ondernemers te faciliteren met het juiste verhaal zodat ze dat door kunnen vertellen.

4.2 (Aanvullend op 4.1) Van argwaan naar trots op de boer bij andere stakeholders. Het organiseren van netwerkbijeenkomsten voor stakeholders van de triple-helix.

Concrete projecten met scope 2025 - 2029

- Organiseren van Agri Food keten bijeenkomsten
- Online terugkomende interviews: 'De Boer van Morgen'
- Netwerk gemeentelijk agrarische accountmanagers onderhouden
- Alliantie FoodNL (bestaande uit drie triple-helix regio's) lobbyen richting Europa en Den Haag).

THEMA 1 • Verdiepen van ondernemerschap en competentieontwikkeling

Het strategische thema “Verdiepen van ondernemerschap en competentieontwikkeling” richt zich op het stimuleren van vernieuwend ondernemerschap en de ontwikkeling van kennis en competenties, waarmee ondernemers gezamenlijk de stap naar circulaire landbouw kunnen maken.

Voor de gewenste ontwikkeling richting circulaire landbouw is de doorontwikkeling van nieuw ondernemerschap en de versterking van kennis en competenties essentieel: ondernemers stimuleren om innovatief te zijn en kansen te zien in duurzame bedrijfsvoering. Vaak zien de ondernemers kansen, maar ervaren ze verschillende uitdagingen om die kansen ook daadwerkelijk in de praktijk te benutten.

Dit strategische thema biedt ruimte voor nieuwe bedrijvigheid en bedrijfsvormen, waarbij competentie- en kennisontwikkeling cruciaal zijn voor een toekomstbestendig perspectief.

Duurzaam opleiden speelt een centrale rol in dit proces. We moeten aandacht hebben voor het opleiden van (jonge) ondernemers zodat zij vaardigheden opdoen om kansen te herkennen en te benutten. Het gaat hierbij niet alleen om het ontwikkelen van vaardigheden op het gebied van innoveren, productontwikkeling, marketing en leidinggeven, maar ook om een bredere visie op duurzame landbouw. Dit vraagt om een evenwicht tussen economische, ecologische en maatschappelijke belangen, waarin voedselproductie zowel intensief als natuurinclusief kan plaatsvinden, afhankelijk van de locatie en het doel.

De vraag die centraal staat is: welke kennis en competenties zijn op korte termijn het meest relevant, en hoe kunnen deze het best worden ontwikkeld? Het vinden van een balans tussen economische groei (solvabiliteit), ecologische verantwoordelijkheid (natuur en biodiversiteit) en maatschappelijke betrokkenheid (mens en omgeving) is daarbij cruciaal.

Samenwerking en transparantie tussen ondernemers, kennisinstellingen en de overheid zijn essentiële onderdelen van dit proces. Door successen te delen en van elkaar te leren, kan ondernemerschap zich verdiepen en versterken. Ondernemers gaan elkaars kwaliteiten kennen en samenwerken aan een gemeenschappelijk doel, terwijl ze ruimte houden voor individuele invullingen en tempo's.

wikkeling

1.1 Het opleiden van ondernemers die willen transformeren

Uitrollen van de leergang mijn koers

- De leergang 'Mijn koers' helpt ondernemers om hun strategie aan te passen aan de veranderende omstandigheden, groei te realiseren en innovatief te blijven. Crossroads en Keyport organiseren een vijftal groepsbijeenkomsten en een vijftal individuele bedrijfsgesprekken. Twee á drie coaches worden ingezet om de bedrijfsbegeleiding te doen (kosten verdeelt tussen Crossroads en Keyport). Met een maximum van 10 ondernemers per jaar. Op basis van een intakegesprek kiest de ondernemer het traject wat het beste past bij de uitdaging waar het bedrijf voor staat.

Partners: Keyport, Bureau voor resultaatgericht ondernemen, max. 10 ondernemers.

Status: in uitvoering.

1.2 Toekomstbestendige bedrijvigheid en toekomstbestendige bedrijfsvormen stimuleren

Loket en penvoerder van pilot ondernemersaanpak

- Het ministerie van LNVN start met een pilot in de Peel en de Gelderse vallei. In beide gebieden gaan ze bij 15 bedrijven de ondernemersaanpak testen. Crossroads vervult een loketfunctie en is penvoerder van de pilot. Hierbij wordt er getoetst of het ondernemersplan een haalbare, effectieve en wenselijke oplossing is voor het toekomstige perspectief van de agrarische ondernemer en de stikstof opgave.

Partners: Ministerie LNVN, Provincie Limburg, Waterschap Limburg, Gemeente Venray en Gemeente Nederweert en 15 ondernemers.

Status: Definitief. De subsidieaanvraag is door Crossroads uitgevoerd. Het project start in het voorjaar 2025.

Loketfunctie voor ontwikkeling Fieldlab 'Circulair verdienen met insecten in de Peel'

- Het doel is om een Fieldlab 'Circulair verdienen met insecten in de Peel' te ontwikkelen waarin een duurzaam en financieel valide insectenteelt concept wordt ontwikkelt. Dit in de context van de bestaande intensieve veehouderij in de Peel, met instandhouding en versterking van de bestaande regionale infrastructuur, bijhorende economische pijlers en werkgelegenheid. In het kader van rijksregeling Samenwerken aan innovatie (EIP) is hiervoor een subsidieaanvraag gedaan.

Partners: Nijssen Company, NGN, InsectSchool, BlueHub, Bureau Food and Feed.

Status: Aanvraag gedaan voor €270.000,-. Als de subsidie wordt toegekend, dan gaan we met deze partijen aan de slag.

THEMA 2 • Innovatie in de praktijk brengen

Het strategische thema “Innovatie in de praktijk brengen” richt zich op het creëren van een sterk innovatieklimaat waarin ondernemers worden ondersteund bij het ontwikkelen en toepassen van nieuwe oplossingen. Door samenwerking, kennisdeling en ruimte voor experimenten kan de agrofoodsector blijven groeien en bijdragen aan een duurzame toekomst.

Noord-Limburg loopt voorop in technologie en datagestuurde werken. Traceerbaarheid helpt bedrijven te presteren op gebieden zoals voedselveiligheid, dierenwelzijn en duurzaamheid, waardoor hun producten meer waardering krijgen. Technologie verkleint bovendien de afhankelijkheid van arbeidsmigratie. Tal van pilotprojecten in de regio dragen bij aan deze innovatie.

Op de Brightlands Campus Greenport Venlo worden innovaties op meerdere vlakken ontwikkeld, getest en in de praktijk gebracht. Deze toepassing van technische oplossingen zoals robotica, future farming, data en energietechniek dragen bij aan oplossingen om met minder mensen, middelen en energie gezond voedsel te telen of te produceren. Met behulp van de facilitering vanuit Brightlands Campus Greenport Venlo wordt de agrofood-ondernemer in staat gesteld om ook in de toekomst een gezonde boterham te verdienen. Het is van belang dat innovaties in de praktijk getest en geschaald worden. Hiervoor is het belangrijk dat ketenpartners en andere Campus-partners verbonden zijn rondom belangrijke onderwerpen.

2.1 Kennis over innovatie deelbaar maken

De Agri Food keten bijeenkomsten

- De Agri Food keten bijeenkomst is geïnitieerd door drie organisaties uit Noord-Limburg (Yuverta, Crossroads, en Supply Chain Valley), ondersteund door Brightlands Campus Greenport Venlo. De Agri Food keten bijeenkomst is er voor en door bedrijven. De netwerkorganisatie beweegt zich aan de voorkant van het innovatieproces. Als levendige community wil de Agrifood Community alle in het innovatieproces belangrijke partijen met elkaar laten kennismaken én inspireren. Daarom organiseert deze club vier keer per jaar verrassende ontmoetingen, die leiden tot nieuwe inzichten. Hierin levert Crossroads de organisatie- en communicatiekracht.

Ondernemers verbinden aan elkaar

- Ondernemers zijn op zoek naar kennis van andere ondernemers of kennisinstellingen en willen perspectief. De programmamanager van Crossroads ziet en hoort wat er speelt en kan mensen verbinden. Als Crossroads willen we minstens 10 ondernemers verbinden aan innovatieve initiatieven in de keten. Daarbij lopen op dit moment de volgende projecten/initiatieven:

- *MiFood - zijn op zoek naar groente- en fruittelers voor onderzoek.*

Het wordt de laatste jaren steeds duidelijker dat we anders moeten leven willen we gezond ouder worden. Een onderdeel daarvan is consumptie van dagelijks 500 gram groenten en fruit. Echter, de grote meerderheid van de bevolking haalt dat bij lange na niet. Onderzoek met bijbehorende resultaten alleen gaat dit niet veranderen. Wezenlijk is de moverende redenen te achterhalen waarop de verschillende doelgroepen gaan acteren. Daarnaast zijn de juiste communicatiekanalen, tijdstippen, personen e.d. actoren die het succes vd omslag bepalen. Universiteit Maastricht en MiFood willen het proces om te komen tot de gezonde omslag met voeding omschrijven maar tevens testen in de praktijk bij verschillende doelgroepen.

- *My-pro - zijn op zoek naar veehouders om concept uit te rollen.*

In de huidige varkenshouderij systemen is het steeds vaker voorwaarde dat de uitgaande stallucht gereinigd moet worden middels zogenaamde luchtwassers. Het bij dit proces vrijkomende luchtwaswater bevat dermate hoge stikstofgehalten dat het niet geloosd mag worden. Doel van My-pro is om met het proceswater uit de luchtwasinstallaties en koolstofrijke vloeibare nevenstromen uit de levensmiddelenindustrie worden bacteriën te gevoed om zodoende bacterieel eiwit te produceren. Recent verkennend onderzoek heeft aangetoond dat dit fermentatieproces onder 'normale' omstandigheden op een boerderij plaats kan vinden. Op boerderijniveau kunnen installaties geplaatst worden waarin het proceswater uit de luchtwasinstallatie samen met een koolstofrijke reststroom gefermenteerd kan worden tot single cell proteïne dat ingezet kan worden als sojaschroot vervanger. Dit concept leidt niet alleen tot verlaging van de emissie uit stallen maar biedt ook oplossingen voor alternatieve eiwitbronnen die ingezet kunnen worden naast grondstoffen die mensen niet willen of mogen eten en gevoerd aan landbouwhuisdieren verward worden tot voedsel.

- *Piglets Treatment System - willen in contact komen met slachterijen en retail.*

Piglets Treatment System heeft het Health System ontwikkeld. Dit is een oplossing voor het toedienen en registreren van antibiotica, vaccins dierenwelzijn en monitoring van gezondheid. Het systeem wordt nu op kleine schaal toegediend bij varkens, maar is in principe geschikt voor alle groot vee. Het systeem zorgt voor een gesloten registratie in de hele keten. Het biedt een systeem om het welzijn van varkens te monitoren en detecteert mogelijke ziektes eerder dan huidige observaties, waardoor er een positief effect is op diergezondheid. Het zorgt zo voor een reductie in CO₂, lager gebruik van antibiotica en dus minder risico op resistentie. Het systeem voorziet in de Traceability van de varkensketen en levert hiermee een bijdrage aan het door Europa op te zetten "eco-label"; de carbon footprint wordt inzichtelijk gemaakt!

CONCRETE ACTIES EN/OF PROJECTEN

Inbedding uitvoeringsprogramma Platform Nieuwe Teelten

- Daar waar de Provincie Limburg streeft naar een verdere reductie van het gebruik van primaire grondstoffen en volledige circulariteit in 2050 wordt het gebruik van plantaardige grondstoffen (met zo weinig mogelijk transportkilometers) alsmaar belangrijker. Naast de inzet van reststromen, recycling van materialen en ontwikkeling van slimme logistiek is het gebruik van 'grondstoffen van eigen bodem' een steeds belangrijker onderdeel van deze circulaire economie. Een groot aantal marktsegmenten (zowel food, feed als non-food) beweegt dan ook in steeds grotere mate richting het gebruik van hernieuwbare grondstoffen 'uit eigen regio'. Een grote diversiteit aan potentieel kansrijke gewassen kan aan de basis staan van deze nieuwe grondstoffen en productketens. Sinds 2022 is Platform Nieuwe Teelten actief betrokken in het identificeren en waar mogelijk uitbouwen van deze ketens. Op basis van de positieve ervaringen alsmede de ontwikkelingen in de markt wil Platform Nieuwe Teelten in de komende jaren uitgroeien tot het regionaal toonaangevend initiatief met landelijke uitstraling op het vlak van teelt, verwerking EN toepassing van – voor de regio - niet traditionele gewassen met een sterke economische en duurzaamheidsbijdrage voor de regio. Cross-sectorale samenwerking en afstemming is hierbij van cruciaal belang. Uitgangspunt moet dan ook zijn dat gericht wordt op teelten met de mogelijkheid voor een vertaalslag voor regionale verwerking EN toepassing. Op deze wijze wordt structureel toegewerkt naar
 - *een maakindustrie die voorzien kan worden van meer duurzame (alternatieve) grondstoffen uit eigen regio;*
 - *een verwerkende industrie die op basis van ruwe grondstoffen unieke half-fabrikaten en eindproducten kan produceren;*
 - *een landbouw met duurzaam en economisch perspectief door het gericht sturen op kansrijke duurzame teelten met gelijktijdig ontwikkeld marktperspectief.*

Alleen in nauwe samenwerking met al deze ketenschakels kunnen de uitdagingen voor de regio aangepakt worden. Fair Pricing over de keten, infrastructurele knelpunten (zowel fysiek als organisatorisch) en landbouwkundige uitdagingen zijn maar enkele voorbeelden hiervan. Een stevige impuls aan toepassing, verwerking en teelt van niet-traditionele gewassen met een breed spectrum aan duurzaamheidsvoordelen kan daarbij een start zijn van een nieuwe, aanvullende economische drager voor het buitengebied voor de regio, zeker ook gezien de huidige sanering van de veehouderijsectoren.

Partners: Project wordt getrokken door de LLTB. Partners zijn Provincie Limburg, Crossroads, Keyport en ESZL.

Status: Project wordt al 2 jaar succesvol uitgevoerd door LLTB. Gezien de wens voor een meer langjarige aanpak is de volgende stap een vertaalslag naar een formele entiteit. Het is van belang dat dit wordt ingebed in de regionale programma's en triple helix-organisaties in Limburg, zoals Keyport en Crossroads.

THEMA 3 • Verbreding van verdienmodellen

Het strategische thema “Verbreding van verdienmodellen” richt zich op het creëren van nieuwe businesskansen binnen de agrarische sector door het ontwikkelen van alternatieve vormen van waardecreatie. Het benadrukt de noodzaak om verder te kijken dan traditionele landbouwpraktijken en in te spelen op maatschappelijke veranderingen, zoals voedselzekerheid en duurzaamheid.

De agrarische sector staat voor de uitdaging om verdienmodellen te verbreden en toekomstbestendig te maken. Dit vraagt om nieuwe businesskansen en het ontwikkelen van alternatieve vormen van waardecreatie. Ondernemers stimuleren om verder te kijken dan traditionele landbouw en in te spelen op een veranderende markt waar voedselzekerheid, duurzaamheid en maatschappelijke waarde steeds belangrijker worden. Dat biedt mogelijkheden voor nieuwe bedrijfsmodellen, zoals bosbouw, innovatieve voedselverwerking en het benutten van reststromen.

Ondernemers kunnen zich onderscheiden door unieke producten te ontwikkelen en te focussen op maatschappelijke kosten en baten, zoals binnen de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). Door vooruit te kijken en in te spelen op nieuwe trends in voedselproductie kunnen bedrijven hun positie versterken.

De agrarische sector wordt steeds breder gewaardeerd dan alleen als voedselproducent. Landbouw draagt bij aan recreatie, energieproductie, natuurbeheer en maatschappelijke waarde. Deze bredere rol biedt kansen voor nieuwe verdienmodellen die inspelen op maatschappelijke veranderingen en de groeiende waardering voor de sociaal-economische rol van de sector. Door voedselproductie te combineren met andere functies, zoals toerisme en energie, kunnen boeren nieuwe inkomststromen creëren.

Het juiste verdienmodel verschilt per ondernemer en locatie, maar een gezond verdienmodel voor de primaire sector is een voorwaarde voor verdere innovatie. Door ruimte te creëren voor nieuwe ideeën en manieren van werken, kan de sector blijven groeien en inspelen op de veranderende behoeften van de samenleving. Zo ontstaat een toekomstbestendige agribusiness die verder reikt dan enkel voedselproductie.

3.1 Het systeem verder brengen: van AgroFood naar AgroValue

Samenwerkingsrelaties

Circulaire varkenshouderij

- Crossroads is lid van het bestuur van Circulaire varkenshouderij, hét loket voor het project Circulaire varkenshouderij. Het bestuur komt 1x per maand samen. Ze zijn bezig met de uitrol voor fysieke proefstallen om het goede voorbeeld te presenteren aan collega-varkenshouders. Er is door bedrijven in de regio en Natuur & Milieu (met steun van de regio) een transitiehandleiding ontwikkeld. Volgende stap is daadwerkelijk met bedrijven de transitie in te gaan. Wat is er concreet nodig om stappen te zetten? M.b.t ondernemerschap wordt een masterclass ontwikkeld op de campus voor varkenshouders die willen ontwikkelen en innoveren. Naast “ondernemersvaardigheden” gaat het ook om de uitdagingen waar zij tegen aan lopen bij het omschakelen naar een circulair bedrijf. Denk aan het beantwoorden van vragen als: Kan innovatie hierin een rol spelen? Waar is de oplossing voor die uitdaging te vinden, bij welk bedrijf of aanbieder?

Partners: Nijsen Company, Stichting Natuur en Milieu, Gemeente Peel en Maas, Rabobank, Gemeente Weert, Provincie Limburg.

Status: Lopend project. De komende periode focus op het maken van fysieke proefstallen in Noord-Limburg om te laten zien hoe een circulaire varkenshouderij eruit ziet.

Regionaal Voedselsysteem

- De transitie in het regionale voedselsysteem van Limburg beoogt het bereiken van de volgende effecten:
- **Kwalitatief wonen en toerisme:** Door de verbondenheid met het mooie landschap en het lekkere streekgebonden eten, zal de regio een aantrekkelijke woonomgeving zijn, en ook een kwalitatief interessante toeristische bestemming blijven en nog meer worden. De combinatie van het landschap met het lekkere eten, wordt bijvoorbeeld tot uiting gebracht door middel van fiets- en wandelroutes, die langs horeca en boerderijwinkels met streekproducten, de verbondenheid door initiatieven als Restaurant op het Land, of producenten

die toeristen uitnodigen om een kijkje te nemen achter de schermen. Op deze manier, streven we naar meer kwalitatieve bezoekers die meerdaags verblijven en op die manier meer uitgeven in Limburg.

- **Bijdrage aan milieu-** en klimaatdoelen: het regionale voedselsysteem is ontworpen met oog voor circulariteit, natuurinclusieve- en kringlooplandbouw, het bijdragen aan de biodiversiteit, verbeteren van de bodemvitaliteit, het benutten van landschappelijke en cultuurhistorische elementen, verwaarden van rest-/afvalstromen zoals kaf en schillen, en meer toegevoegde waarde door opwaardering van producten tot eindproducten voor consumenten zoals sappen, stroop, verse frites etc. Deze aspecten komen bij elk van de ketens aan de orde, en zullen verder worden uitgewerkt, met als doel economisch haalbare business opzetten voor partijen binnen het regionale voedselsysteem. Door de expertise beschikbaar te stellen aan ondernemers, ontstaan er mogelijkheden om de verschuiving van de bestaande kostenreductiestrategie naar een meerwaarde strategie te realiseren, met nieuwe marktconcepten, nieuwe verdienmodellen en meerwaardecreatie. Naast bovengenoemde klimaatmitigatie en -adaptatie, is het economisch zeer voordelig om de kringlopen in de voedselketen te sluiten, waardoor er nieuwe producten kunnen ontstaan en de ketens binnen de regio verstrekt worden.
- **Veerkrachtige landbouw:** de landbouwsector kan zich door het produceren van streekproducten, maar ook door het aanbieden van deze streekproducten in de reeds bestaande infrastructures (bijv. boerderijwinkels) haar rol als gastheer van het landschap profileren, waarbij een bijdrage ontstaat aan de regionale economie, toerisme en het milieu. Daarnaast kunnen door de inzet van regionale ketenacteurs en workshops bestaande ketens worden versterkt binnen het regionale systeem, en zullen innovatieve initiatieven worden ontsloten en begeleid naar de markt. Boeren krijgen daarmee de kans hun verdienmodellen te updaten en te verbeteren, hun bedrijven te diversifiëren, en in te spelen op nieuwe afzetmarkten en de behoeftes van nieuwe doelgroepen en een perspectief te creëren voor de opvolging binnen het bedrijf.

CONCRETE ACTIES EN/OF PROJECTEN

- **Toekomstbestendige landbouw:** door het in kaart brengen van de huidige en toekomstige behoeften en marktontwikkelingen, maar ook door klimaatverandering (verdroging/vernatting van landbouwgrond, afname bodemvitaliteit) mee te wegen, krijgen de producenten inzicht in de mogelijkheden voor de toekomst. Kleinschalige en natuurinclusieve landbouw, welke kan rekenen op sociaal maatschappelijke verankering, en welke bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit van het Limburgse landschap, aan de beeldvorming van de landbouwsector als gastheer van het landschap, aan de regionale economie, toerisme en het milieu. Door het regionale voedselsysteem zullen deze nieuwe initiatieven makkelijker gelanceerd kunnen worden, en sneller winstgevend door de samenwerking en het profiteren van de ketenintegratie en ook de "branding" van de streekproducten. Uiteraard sluiten de initiatieven tot kleinschaligere en klimaatbestendige landbouw aan bij de beleidsdoelstellingen klimaatadaptatie en klimaatmitigatie; het verbouwen van producten op een wijze welke verdroging tegengaat, en welke bij grote hoeveelheden regen juist het water kunnen vasthouden, zijn niet alleen goed voor het klimaat, ze behouden ook de unieke karakteristieken van het Limburgse landschap.
- **Samenwerkingsverbanden** die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van nieuwe, duurzame verdienmodellen voor de landbouwsector van de 21e eeuw: bovengenoemde initiatieven zijn te groot voor 1 partij, of zelfs een paar partijen die samenwerking beogen. Vandaar dat de Stichting is opgericht om de kritische massa te verzamelen om het regionale voedselsysteem Limburg vorm te geven. Binnen dit project zullen de pilots dienen als de concrete lijnen waarbinnen samenwerkingsverbanden contractueel worden vastgelegd, maar is er door middel van de workshops en innovatie-trajecten ook ruimte om informelere samenwerking op te starten.

Reststromen

Insectvalley

- Crossroads zit in het projectteam InsectValley. Elke maand komen zij bij elkaar. Door bepaalde grondstoffenkeuze is het mogelijk nog verder gaan in het maken van circulaire diervoeding. Hierbij wordt nu gekeken naar reststromen die, momenteel, nog niet toe-

gelaten zijn vanwege wet- en regelgeving, als basis voor vervanger van sojaschroot. Hierbij reikt de scope verder dan alleen landbouwhuisdieren.

- Uiteindelijk doel is om 'mondjes van dieren zo duurzaam mogelijk te voeden' waarbij continu de afweging gemaakt wordt welke grondstof(-fen) de beste eindbestemming krijgt om voedselverspilling te voorkomen en zodoende het landgebruik van het voedselsysteem zo klein mogelijk te houden.
- Eén van de oplossingen is het voeren van deze stromen aan larven van de Black Soldier Fly (BSF). Naast het feit dat deze dieren dan een bijdrage kunnen leveren aan doelstellingen als kringlopen sluiten en voedselverspilling voorkomen, is ook een belangrijke oplossingsrichting de eiwittransitie waarbij sojaschroot vervangen wordt door eiwitten uit insecten. Hierbij ontstaan nieuwe producten zoals frass (mest en chitine van de insecten), die ingezet kunnen worden als bodemverbeteraar via bijvoorbeeld het biochar procedé.

Partners: Gemeente Venray, BlueHub, Brightlands Campus Greenport Venlo, Provincie Limburg, InsectSchool.

Status: in uitvoering. Project wordt eind 2025 afgerond.

Pilot Groenewoud Gas

- Geïnspireerd door het concept Groenewoud Gas gaan we onderzoeken of het in Noord-Limburg ook mogelijk is om mest van meerdere melkveehouders om te zetten in groen gas. Daarvoor wordt samen met een nader onderzoek opgestart gericht op een complete businesscase. Compleet omdat naast technische en financiële zaken ook de vergoedbaarheid en organiseerbaarheid onderzocht zal worden. Crossroads en Keyport zijn de vertegenwoordigers namens de gemeenten in Noord- en Midden-Limburg en nemen deel in een kernteam. Onderzoek wordt uitgevoerd door een bureau.

Partners: Groenewoud Gas, provincie Limburg, RES, LLTB en ondernemers.

Status: Onderzoeksbureau zal in december bepaald worden, januari 2025 start de uitvoering.

THEMA 4 • Imago van de sector verbeteren door het juiste verhaal

Het strategische thema 'Imago van de sector verbeteren' richt zich op het vergroten van de waardering voor de gehele AgroFood keten.

Dat begint met uitstralen wie je bent en waar je trots zit (identiteit). Dat reflecteert in hoe anderen je zien (imago). We brengen de trots terug bij de ondernemers door het vertellen van het juiste verhaal. Dit leidt tot meer acceptatie en trots bij andere stakeholders in Limburg en ver daarbuiten. Om dat verhaal goed te vertellen focussen we op; bewustwording over innovaties en gezonde voeding, consumentengedrag en regiobranding.

al te vertellen

4.1 Van argwaan naar trots bij de boer

De Agri Food keten bijeenkomsten

- De Agri Food keten bijeenkomst is geïnitieerd door drie organisaties uit Noord-Limburg (Yuverta, Crossroads, en Supply Chain Valley), ondersteund door Brightlands Campus Greenport Venlo. De Agri Food keten bijeenkomst is er voor en door bedrijven. De netwerkorganisatie beweegt zich aan de voorkant van het innovatieproces. Als levendige community wil de Agrifood Community alle in het innovatieproces belangrijke partijen met elkaar laten kennismaken én inspireren. Daarom organiseert deze club vier keer per jaar verrassende ontmoetingen, die leiden tot nieuwe inzichten. Hierin levert Crossroads organisatie en communicatiekracht.

Online terugkomende interviews: 'De Boer van Morgen'

- Het creëren online portretten van boeren die actief bezig zijn met duurzaamheid of dierenwelzijn geven het imago van de sector een modern en toekomstgericht gezicht. Dit doen we door middel van interviews, berichten op de site en foto's. We zoeken de verbinding in samenwerking tussen maakindustrie en agrofood, onderwijs en agrofood. Goede voorbeelden zorgen voor trots en geven inspiratie om andere doelen waar te maken.

4.2 Andere stakeholders zijn trots op de boer

Netwerk gemeentelijk agrarisch accountmanagers

- Met de 15 gemeentelijke (agrarische) accountmanagers en provincie Limburg is een netwerk opgestart om jaarlijks 3 bedrijfsbezoeken te organiseren en richt zich op regionale bedrijven die zich landelijk en internationaal bezighouden met innovatie en business in de gehele agriketen. Het netwerk wil vooral verbindingen leggen tussen de verschillende O's; Ondernemers, Onderwijs, Overheid en Onderzoek.

FoodNL

- Crossroads is lid van FoodNL. FoodNL is een alliantie van drie triple-helix regio's met een sterk agrifood karakter en helpt in de lobby richting Den Haag en Brussel. Samen vormen wij de grootste voedselproductie regio in Europa. Sinds oktober 2018 werken de regio's Greenport Venlo (GP), AgriFood Capital (AFC), Rivierenland en Regio Foodvalley (FV) samen onder de noemer FoodNL. Doelen zijn een gezamenlijke lobby en belangbehartiging in Brussel en het bundelen van capaciteit en middelen in het verkrijgen van Europese steun voor onze ambities op het gebied van Eiwittransitie en Voeding & Gezondheid. De eerste 2 jaren investeerden wij vooral in elkaar en in het 'Brusselse' netwerk. De laatste 2 jaren zijn we vooral gaan investeren in het aangaan van contacten met andere EU-regio's om gezamenlijk ambities om te zetten in concrete proposities. Daarvoor zijn in 2022 en 2023 scans opgesteld van mogelijke EU-subsidies en zijn in 2024 concrete samenwerkingsovereenkomsten gemaakt.

CROSSROADS LIMBURG
connecting innovation and ambition

Partner in
**GEZONDSTE
REGIO**

Mede mogelijk door

Keyport

Connecting Tomorrow, Today

